

JAMIYAT IJTIMOYIY TARAQQIYOTINING HOZIRGI BOSQICHIDA G‘OYAVIY- MAFKURAVIY JARAYONLARNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

**Xodjayev Olimxon
Shavkatovich**

*Qo‘qon davlat universiteti Falsafa va dinshunoslik
kafedrasida katta o‘qituvchisi,
falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)*

Annotatsiya. Mazkur maqolada jamiyat ijtimoiy taraqqiyotining hozirgi bosqichida g‘oyaviy-mafkuraviy jarayonlarning rivojlanish tendensiyalari nazariy-falsafiy, ijtimoiy-siyosiy va kommunikativ yondashuvlar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda g‘oya va mafkura ijtimoiy ongning oddiy aks ettiruvchi elementi emas, balki jamiyatni maqsad sari yo‘naltiruvchi, qadriyatlarni tartibga soluvchi, ijtimoiy birdamlikni mustahkamlovchi hamda taraqqiyot strategiyalarini ommaviy ongga singdiruvchi murakkab ma‘naviy-madaniy mexanizm sifatida qaraladi. Hozirgi bosqichda mafkuraviy jarayonlar globallashuv, raqamli kommunikatsiya, axborot oqimlarining jadallashuvi, yoshlar ongiga ta‘sir etuvchi transmilliy madaniy kodlar, milliy identiklikni yangicha talqin qilish va fuqarolik jamiyatining faollashuvi bilan bog‘liq yangi xususiyatlarga ega bo‘lmoqda. Maqolada O‘zbekistonning konstitutsiyaviy asoslari, 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Taraqqiyot strategiyasi va “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi g‘oyaviy-mafkuraviy jarayonlarning institutsional va aksiologik maydoni sifatida talqin qilinadi. Natijada zamonaviy mafkuraviy rivojlanishning asosiy tendensiyalari, ularning ijtimoiy barqarorlik va ma‘naviy xavfsizlikdagi o‘rni, shuningdek, nazariy-amaliy takomillashtirish yo‘nalishlari aniqlanadi.

Kalit so‘zlar: g‘oya, mafkura, ijtimoiy ong, g‘oyaviy jarayon, mafkuraviy tendensiya, ma‘naviy xavfsizlik, milliy identiklik, raqamli kommunikatsiya, fuqarolik jamiyati.

KIRISH

Jamiyat ijtimoiy taraqqiyotining hozirgi bosqichi insoniyat tarixidagi avvalgi modernizatsiya davrlaridan ikki jihati bilan tubdan farq qiladi: birinchidan, iqtisodiy, siyosiy va madaniy jarayonlar global o‘zaro bog‘liqlik sharoitida kechmoqda; ikkinchidan, axborot almashinuvi va ma‘no ishlab chiqarishning raqamli texnologiyalar bilan tezlashuvi ijtimoiy ongni shakllantirish mexanizmlarini keskin o‘zgartirmoqda. Shu sababli g‘oyaviy-mafkuraviy jarayonlarni faqat targ‘ibot, shior yoki siyosiy nutq doirasida tushuntirish ilmiy jihatdan tor yondashuv bo‘lib qoladi. Mazkur jarayonlar jamiyatning maqsadli harakatini belgilovchi g‘oyalar tizimi, qadriyatlar iyerarxiyasi, tarixiy xotira, fuqarolik mas‘uliyati, milliy identiklik, huquqiy

ong va ommaviy kommunikatsiya o'rtasidagi murakkab aloqalar majmui sifatida namoyon bo'ladi. G'oya ijtimoiy voqelikni tushuntirish, maqsadni anglash va kelajak modelini tasavvur qilishga xizmat qilsa, mafkura ushbu g'oyalarni muayyan ijtimoiy guruh, institut, millat yoki davlat manfaatlari bilan bog'lab, ularni barqaror ma'naviy-amaliy dasturga aylantiradi. Shuning uchun hozirgi bosqichda mafkuraviy jarayonlarning rivojlanish tendensiyalarini tahlil qilish nafaqat falsafa va siyosatshunoslik, balki sotsiologiya, kommunikatsiya nazariyasi, madaniyatshunoslik va huquqshunoslik uchun ham dolzarbdir. O'zbekiston sharoitida ushbu masala yanada muhim ahamiyat kasb etadi, chunki yangi tahrirdagi Konstitutsiya fikrlash, so'z, e'tiqod va axborot olish erkinligini kafolatlash orqali ochiq jamiyatning huquqiy asoslarini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasida inson qadrini yuksaltirish, erkin fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, qonun ustuvorligini ta'minlash va ma'naviy taraqqiyotni yangi bosqichga olib chiqish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan. "O'zbekiston — 2030" strategiyasi esa erkin va farovon jamiyat, ma'naviy barkamol avlod, adolat, xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlash g'oyalarni uzoq muddatli milliy taraqqiyot yo'nalishlari bilan bog'laydi. Demak, jamiyatning hozirgi rivojlanish bosqichida g'oyaviy-mafkuraviy jarayonlar bir tomondan milliy qadriyatlarni asrash va yangilash, ikkinchi tomondan demokratik ochiqlik, fikrlar xilma-xilligi va global axborot makonida raqobatbardosh ma'naviy pozitsiyani shakllantirish vazifasini bajaradi. Tadqiqotning ilmiy muammosi shundan iboratki, zamonaviy mafkuraviy jarayonlarda barqarorlik va o'zgaruvchanlik, milliylik va universallik, davlat strategiyasi va fuqarolik tashabbusi, an'anaviy qadriyatlar va raqamli madaniyat o'rtasidagi nisbatni nazariy jihatdan asoslash zarur. Maqolaning maqsadi jamiyat ijtimoiy taraqqiyotining hozirgi bosqichida g'oyaviy-mafkuraviy jarayonlar qanday tendensiyalar asosida rivojlanayotganini aniqlash, ularning ijtimoiy ong, fuqarolik birdamligi va ma'naviy xavfsizlikka ta'sirini ilmiy tahlil qilishdan iborat. Ushbu maqsaddan kelib chiqib, maqolada g'oya va mafkuraning nazariy mazmuni, ularning ijtimoiy taraqqiyotdagi funksiyalari, raqamli axborot muhiti sharoitidagi transformatsiyasi, milliy taraqqiyot strategiyalari bilan bog'liqligi hamda mafkuraviy immunitetni kuchaytirishning konseptual yo'nalishlari ko'rib chiqiladi. Maqolaning ilmiy yangiligi shundaki, unda g'oyaviy-mafkuraviy jarayonlar alohida ideologik kampaniya sifatida emas, balki ijtimoiy taraqqiyotning turli darajalarini — shaxs dunyoqarashi, jamoaviy qadriyatlar, institutsional islohotlar, raqamli kommunikatsiya va milliy strategik maqsadlarni — bog'lovchi integral tizim sifatida talqin qilinadi. Bunday yondashuv mafkurani faqat himoya vositasi sifatida emas, balki taraqqiyotga yo'naltiruvchi ma'naviy kapital, fuqarolik mas'uliyatini kuchaytiruvchi ijtimoiy resurs va ochiq jamiyatda umumiy maqsadlar atrofida kelishuv hosil qiluvchi kommunikativ maydon sifatida tushuntirish imkonini beradi. Shu jihatdan mavzu nafaqat nazariy-falsafiy ahamiyatga ega, balki ta'lim, ma'naviy-ma'rifiy ishlar, yoshlar siyosati va ommaviy axborot madaniyatini takomillashtirish uchun ham amaliy ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili va metod

Tadqiqot metodologiyasi g'oyaviy-mafkuraviy jarayonlarni ko'p qatlamli ijtimoiy hodisa sifatida tahlil qilishga qaratilgan kompleks yondashuvga asoslanadi. Birinchi navbatda, maqolada dialektik tahlil metodi qo'llanib, mafkuraviy jarayonlar

o'zgaruvchan tarixiy sharoitlar, ijtimoiy ehtiyojlar va kommunikativ vositalar bilan uzviy bog'liq holda o'rganildi. Dialektik yondashuv g'oya va mafkurani muzlatilgan dogmatik tizim emas, balki jamiyatning real ehtiyojlari, manfaatlari va kelajak tasavvurlari bilan birga rivojlanadigan ma'naviy-amaliy mexanizm sifatida talqin qilish imkonini beradi. Ikkinchidan, strukturaviy-funksional tahlil orqali g'oyaviy-mafkuraviy jarayonlarning ijtimoiy ongdagi integrativ, normativ, legitimlovchi, safarbar etuvchi va tarbiyaviy funksiyalari aniqlanadi. Bu yondashuv mafkurani faqat siyosiy pozitsiya sifatida emas, balki ijtimoiy tizimning ma'no, qadriyat va tartib ishlab chiqaruvchi qatlami sifatida ko'rishga yordam beradi. Uchinchidan, aksiologik tahlil metodi yordamida milliy qadriyatlar, inson qadr-qimmati, adolat, erkinlik, mas'uliyat, bag'rikenglik va vatanparvarlik tushunchalarining zamonaviy mafkuraviy jarayonlardagi o'rni baholandi. To'rtinchidan, kommunikativ yondashuv asosida raqamli axborot muhiti, ijtimoiy tarmoqlar, onlayn jamoalar va media platformalar mafkuraviy jarayonlarning yangi tashuvchilari sifatida tahlil qilindi. Habermasning jamoatchilik maydoni haqidagi qarashlari zamonaviy ochiq muhokama va legitimlik masalalarini anglash uchun, Castellsning tarmoq jamiyati konsepsiyasi esa g'oyalar tarqalishining markazlashmagan, tezkor va ko'p yo'nalishli xususiyatlarini tushuntirish uchun metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Beshinchidan, kontent-tahlil va taqqoslash usullari orqali O'zbekistonning asosiy strategik hujjatlarida ilgari surilgan ma'naviy taraqqiyot, inson qadri, fuqarolik jamiyati, yoshlar kamoloti va ijtimoiy barqarorlik g'oyalari nazariy adabiyotlarda bayon etilgan mafkura talqinlari bilan solishtirildi. Mannheim mafkurani ijtimoiy guruhlar tafakkurining tarixiy shartlangan shakli sifatida, Gramsci uni madaniy yetakchilik va rozilik ishlab chiqarish mexanizmi sifatida, Althusser esa ideologik institutlar orqali ijtimoiy subyekt shakllanishi jarayoni sifatida izohlaydi. Mazkur nazariyalar tanqidiy jihatdan qo'llanildi, ya'ni ular tayyor sxema sifatida emas, balki O'zbekistonning milliy taraqqiyot tajribasi, huquqiy islohotlari va ma'naviy-ma'rifiy siyosatini tahlil qilishga moslashtirilgan konseptual vosita sifatida ishlatildi. Tadqiqot materiallari sifatida O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, Taraqqiyot strategiyasi, "O'zbekiston — 2030" strategiyasi, klassik va zamonaviy mafkura nazariyalari, ijtimoiy ong va kommunikatsiya bo'yicha ilmiy adabiyotlar tanlandi. Bunday metodologik asos maqolaga normativ-huquqiy, nazariy-falsafiy va amaliy-kommunikativ qatlamlarni birlashtirish, natijada g'oyaviy-mafkuraviy jarayonlarning hozirgi tendensiyalarini tizimli ochib berish imkonini beradi. Tadqiqotda sabab-oqibat aloqalarini aniqlashda ehtiyotkorlik tamoyili ham saqlandi: mafkuraviy jarayonlar jamiyatdagi barcha muammolarning yagona sababi yoki yagona yechimi sifatida talqin qilinmadi, balki iqtisodiy, huquqiy, ta'limiy, madaniy va kommunikativ omillar bilan o'zaro ta'sirda o'rganildi. Bu yondashuv ilmiy xolislikni ta'minlaydi, chunki g'oya va mafkura real hayotdan ajralgan holda emas, balki ijtimoiy tajriba, manfaatlar muvozanati, institutlar sifati va fuqarolarning kundalik amaliyoti bilan birgalikda shakllanadi. Shuningdek, maqolada deskriptiv tahlil bilan bir qatorda normativ baholash ham qo'llanildi: mavjud tendensiyalar tasvirlandi, ularning ijobiy va xavfli tomonlari ajratildi, so'ng ijtimoiy barqarorlik, ma'naviy xavfsizlik va demokratik ochiqlik nuqtai nazaridan nazariy-amaliy takliflar ishlab chiqildi.

Natija

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, jamiyat ijtimoiy taraqqiyotining hozirgi bosqichida g'oyaviy-mafkuraviy jarayonlar kamida yetti asosiy tendensiya asosida rivojlanmoqda. Birinchi tendensiya – mafkuraviy jarayonlarning dogmatik buyruqbozlikdan qadriyatlar muloqoti va ijtimoiy hamkorlik modeliga o'tishidir. Zamonaviy jamiyatda mafkura faqat yuqoridan pastga uzatiladigan tayyor fikrlar majmui sifatida samarali bo'la olmaydi; u fuqarolarning kundalik tajribasi, ehtiyojlari, tanqidiy mulohazalari va ishtiroki bilan boyigandagina barqaror ijtimoiy kuchga aylanadi. Bu jihat O'zbekistonda jamoatchilik muhokamasi, fuqarolik jamiyati institutlari, mahalla, nodavlat tashkilotlar va ommaviy axborot vositalarining faollashuvi bilan bog'liq holda kuzatiladi. Ikkinchi tendensiya – inson qadri va huquqiy ongning mafkuraviy markazga chiqishidir. Agar an'anaviy jamiyatlarda mafkuraviy birdamlik ko'proq umumiy tarixiy xotira va urf-odatlar orqali ta'minlangan bo'lsa, hozirgi bosqichda erkin shaxs, uning qadr-qimmatini, huquqlari, bilim olish imkoniyati va ijtimoiy faolligi mafkuraviy barqarorlikning muhim mezoniga aylanmoqda. Konstitutsiyada fikrlash, so'z, e'tiqod va axborot olish erkinligining mustahkamlanishi shuni ko'rsatadiki, zamonaviy mafkuraviy jarayon sog'lom fikrlar xilma-xilligiga tayanishi, lekin bu xilma-xillik ijtimoiy axloq, jamoat xavfsizligi va boshqa shaxslarning huquqlariga hurmat bilan uyg'un bo'lishi kerak. Uchinchi tendensiya – milliy identiklikning yopiq etnomadaniy shakldan ochiq, zamonaviy va fuqarolik mazmuniga ega shaklga o'tishidir. Bugungi globallashtirish sharoitida milliy g'oya faqat o'tmishni eslash bilan cheklanmaydi; u tarixiy merosni kelajak strategiyasi bilan bog'lab, yosh avlodda vatanparvarlikni bilim, kasb, ijodkorlik, innovatsiya va ijtimoiy mas'uliyat bilan uyg'unlashtirishga xizmat qiladi. Bu jarayonda milliylik va umuminsoniylik qarama-qarshi emas, balki bir-birini to'ldiruvchi ma'naviy asos sifatida ko'riladi. To'rtinchi tendensiya – raqamli axborot maydonining mafkuraviy jarayonlarni tezlashtirishi va murakkablashtirishidir. Ijtimoiy tarmoqlar, blogosfera, qisqa video platformalar, sun'iy intellekt asosidagi kontent ishlab chiqarish va algoritmik tavsiyalar g'oyalar tarqalishini keskin tezlashtirmoqda. Buning ijobiy tomoni shundaki, ilmiy, ma'rifiy va vatanparvarlik ruhidagi g'oyalar keng auditoriyaga tez yetib boradi; salbiy tomoni esa dezinformatsiya, manipulyativ axborot, ekstremistik yoki radikal qarashlar, iste'molchilik va ma'naviy yuzakilik ham xuddi shunday tezlikda tarqalishi mumkin. Demak, zamonaviy mafkuraviy ishning asosiy sharti axborotni taqiqlash emas, balki fuqarolarda tanqidiy tafakkur, media savodxonlik va qadriyatlarga asoslangan mustaqil tanlov ko'nikmasini shakllantirishdir. Beshinchi tendensiya – mafkuraviy jarayonlarning yoshlar omili bilan bevosita bog'lanishidir. Yoshlar ongida g'oyalar ko'proq vizual obraz, interaktiv muloqot, real hayotiy misol va shaxsiy muvaffaqiyat modeli orqali mustahkamlanadi. Shu bois zamonaviy mafkuraviy tarbiya ma'ruza va nasihat bilan cheklanib qolmasdan, ta'lim, fan, sport, madaniyat, startap, volontyorlik, mahalla tashabbuslari va ijtimoiy loyihalar orqali amaliy mazmun kasb etishi zarur. Oltinchi tendensiya – mafkuraviy immunitetning faqat himoyaviy emas, balki yaratuvchan mohiyat kasb etishidir. Ilgari mafkuraviy immunitet ko'pincha begona g'oyalardan himoyalaniş sifatida talqin qilingan bo'lsa, hozirgi bosqichda u sog'lom dunyoqarash, mustaqil fikr, bilimga tayanish, milliy manfaatni anglash va global jarayonlarda faol ishtirok etish qobiliyati sifatida tushunilishi kerak. Bu jihat "O'zbekiston — 2030" strategiyasidagi sog'lom, bilimli va

ma'naviy barkamol avlodni tarbiyalash g'oyasi bilan hamohangdir [3]. Yettinchi tendensiya – mafkuraviy jarayonlarning institutlararo xususiyat kasb etishidir. Bugun mafkura faqat ta'lim muassasalari yoki rasmiy targ'ibot tizimi doirasida shakllanmaydi; u oila, mahalla, maktab, universitet, ommaviy axborot vositalari, diniy-ma'rifiy tashkilotlar, ijodiy uyushmalar, nodavlat sektor, biznes etikasi va raqamli platformalar o'rtasidagi o'zaro ta'sir mahsulidir. Shu sababli g'oyaviy-mafkuraviy jarayonlarni boshqarish deganda mexanik nazorat emas, balki ijtimoiy institutlar o'rtasida ma'naviy hamkorlik, mazmuniy muvofiqlik va ochiq kommunikatsiyani yo'lga qo'yish tushuniladi. Natijalar shuni ham ko'rsatadiki, mafkuraviy jarayonlar samaradorligi uch mezon bilan o'lchanishi mumkin: birinchisi, g'oyaning jamiyat ehtiyojlariga mosligi; ikkinchisi, uni tarqatish vositalarining zamonaviyligi; uchinchisi, fuqarolar uni shaxsiy hayotiy ma'no va ijtimoiy mas'uliyat bilan bog'lay olishidir. Agar g'oya hayotiy ehtiyojlardan uzilib qolsa, u rasmiy matn sifatida qoladi; agar u faqat emotsional shiorga aylansa, barqaror bilim va xulq-atvorni yaratmaydi; agar u ijtimoiy amaliyotga bog'lanmasa, mafkuraviy jarayon jamiyat taraqqiyotining real omiliga aylana olmaydi. Bundan tashqari, tadqiqot natijalari mafkuraviy jarayonlarda lokal va global darajalar o'rtasidagi nisbat yangicha tus olayotganini ko'rsatadi. Mahalla, oila va ta'lim muassasasi singari mahalliy ijtimoiy makonlar hanuzgacha shaxsning dastlabki qadriyatlar tizimini shakllantiradi, biroq ular endilikda transmilliy axborot oqimlari bilan bir vaqtda ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun biror g'oyaning samaradorligi uning faqat milliy ildizga egaligi bilan emas, balki zamonaviy tilda izohlanishi, yoshlarning savollariga javob bera olishi, adolat va natijadorlik tajribasi bilan tasdiqlanishi orqali belgilanadi. Tadqiqot jarayonida g'oyaviy-mafkuraviy tendensiyalarning yana bir muhim belgisi sifatida emotsional ta'sir va ratsional asosning uyg'unlashuvi aniqlandi. Raqamli davrda obraz, ramz, qisqa matn va vizual kontent ommaviy ongga tez ta'sir qiladi, ammo uzoq muddatli mafkuraviy barqarorlik faqat bilim, tarixiy dalil, huquqiy madaniyat va falsafiy tahlil bilan mustahkamlangandagina yuzaga keladi. Demak, jamiyatda g'oyaviy ishni kuchaytirish uchun ilmiy-ma'rifiy kontentning sifati, pedagogik metodlar, ommaviy kommunikatsiya etikasi va ijtimoiy adolat amaliyoti bir-birini to'ldirishi zarur. Natijalar yana shuni ko'rsatadiki, zamonaviy mafkuraviy jarayonlar konfliktlarni inkor etish emas, balki ularni madaniy muloqot, qonuniy bahs va ijtimoiy kelishuv asosida hal qilish madaniyatini shakllantirishga xizmat qilishi kerak. Ayniqsa, turli avlodlar, kasbiy guruhlar va hududlar o'rtasida qadriyatlar talqinidagi farqlar mavjud bo'lishi tabiiy; ilmiy asoslangan mafkuraviy yondashuv bu farqlarni xavf sifatida emas, balki umumiy milliy maqsadlar atrofida ijodiy muhokama qilish imkoniyati sifatida baholaydi.

Muhokama

Olingan natijalar nazariy jihatdan shuni tasdiqlaydiki, hozirgi bosqichda g'oyaviy-mafkuraviy jarayonlar jamiyat taraqqiyotining ikkilamchi yoki tashqi bezagi emas, balki modernizatsiya, islohot va ijtimoiy barqarorlikning ichki ma'naviy sharti sifatida qaralishi lozim. Mannheimning mafkura haqidagi qarashlari har qanday g'oyaviy tizim muayyan tarixiy va ijtimoiy sharoitdan oziqlanishini ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, O'zbekistondagi zamonaviy mafkuraviy jarayonlar mustaqillik tajribasi, yangi konstitutsiyaviy islohotlar, iqtisodiy modernizatsiya, ta'lim va

ma'naviy-ma'rifiy siyosat bilan uzviy bog'liq. Gramsci ta'kidlagan madaniy yetakchilik g'oyasi esa mafkuraviy barqarorlik zo'rlash yoki tashqi majburlashdan emas, balki jamiyatda rozilik, ishonch va ma'no birligini shakllantirishdan kelib chiqishini anglatadi. Bu fikr hozirgi ochiq axborot jamiyatida yanada muhimdir, chunki fuqarolar ko'p manbadan axborot oladi, muqobil talqinlarni taqqoslaydi va o'z qarashini mustaqil shakllantiradi. Demak, davlat, ta'lim tizimi va fuqarolik jamiyati uchun asosiy vazifa tayyor xulosani majburan qabul qildirish emas, balki ishonchli dalil, ochiq muloqot, ilmiy asoslangan izoh va hayotiy natija orqali ijtimoiy ishonchni mustahkamlashdir. Althusserning ideologik institutlar haqidagi yondashuvi ham zamonaviy sharoitda qayta talqin qilinishi zarur: agar klassik davrda maktab, oila va ommaviy axborot vositalari asosiy institutlar bo'lgan bo'lsa, bugun algoritmik platformalar, internet hamjamiyatlari, blogerlik madaniyati va virtual guruhlar ham mafkuraviy ijtimoiylashuv maydoniga aylangan. Shu sababli ma'naviy-ma'rifiy faoliyat raqamli maydondan chetda qolsa, yoshlar ongida bo'shliq yuzaga keladi va bu bo'shliqni ko'pincha tasodifiy, tijoratlashgan yoki zararli kontent egallaydi. Van Dijk mafkurani guruh identikligi va diskurs bilan bog'liq kognitiv tizim sifatida tushuntiradi bu yondashuvdan kelib chiqilsa, mafkuraviy jarayonni rivojlantirish uchun til, ramz, obraz, tarixiy xotira va kundalik muloqot madaniyatiga alohida e'tibor qaratish kerak. Faqat rasmiy hujjatdagi to'g'ri g'oya yetarli emas; u ta'lim darisligida, ommaviy axborot vositasida, mahalla tadbirida, universitet muhokamasida, san'at asarida va raqamli kontentda tushunarli, ishonarli va estetik shaklda namoyon bo'lishi zarur. Muhokama shuni ko'rsatadiki, zamonaviy mafkuraviy tendensiyalar orasida eng muhim masala – barqarorlik va erkinlik o'rtasidagi uyg'unlikni topishdir. Bir tomondan, jamiyatda ijtimoiy birdamlik, milliy manfaat, ma'naviy xavfsizlik va vatanparvarlik bo'lmasa, taraqqiyot strategiyasi ommaviy qo'llab-quvvatlovdan mahrum bo'ladi. Ikkinchi tomondan, fikrlar xilma-xilligi, tanqidiy tafakkur va ochiq muloqotsiz mafkura jonli rivojlanish o'rniga rasmiy takrorlashga aylanadi. Shu bois hozirgi bosqich uchun eng maqbul model – qadriyatga asoslangan ochiq mafkuraviy muloqot modelidir. Bu modelda milliy g'oya jamiyatni birlashtiradi, lekin ijodkor fikrni bo'g'maydi; yoshlarni vatanparvarlikka undaydi, lekin ularning global bilim va texnologiyalarni egallashiga to'sqinlik qilmaydi; ma'naviy xavfsizlikni ta'minlaydi, lekin axborot erkinligini asossiz cheklashni oqlamaydi. O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasida fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, ma'naviy taraqqiyotni ta'minlash, jamoatchilikni islohotlarga jalb qilish va axborotni aholiga xolis yetkazish kabi vazifalarning mavjudligi aynan shu muvozanatga intilish sifatida baholanishi mumkin. Shuningdek, "O'zbekiston — 2030" strategiyasi uzoq muddatli taraqqiyot maqsadlarini ma'naviy barkamol avlod, kuchli iqtisodiyot, adolat va xavfsizlik g'oyalari bilan bog'lagani uchun mafkuraviy jarayonlarni strategik boshqarishning muhim konseptual asosini beradi. Biroq nazariy hujjat va real ijtimoiy amaliyot o'rtasida doimiy izchil aloqa bo'lishi kerak; aks holda eng mukammal strategik g'oya ham ommaviy ongda kuchli motivatsion resursga aylanmaydi. Aynan shu nuqtada mafkuraviy jarayonlarning ijtimoiy ishonch bilan aloqasi hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ladi. Fuqaro davlat strategiyasida bayon etilgan g'oyani o'z hayotidagi adolat, ta'lim sifati, imkoniyatlar tengligi, mehnat qadri va jamoatchilikka hurmat orqali ko'rsa, bu g'oya abstrakt matndan shaxsiy e'tiqodga aylanadi. Aksincha, so'z va

amaliyot o'rtasidagi tafovut mafkuraviy befarqlikni kuchaytiradi. Demak, zamonaviy mafkuraviy jarayonlar samimiylilik, dalillilik, ijtimoiy adolat va natijadorlik mezonlariga tayanishi shart. Shu ma'noda, mafkuraviy jarayonlarning kelgusi rivoji uch yo'nalishda samarali bo'ladi: birinchidan, ta'lim tizimida falsafiy va tanqidiy tafakkurni kuchaytirish; ikkinchidan, raqamli media maydonida milliy qadriyatlarni zamonaviy formatlarda ifodalash; uchinchidan, mahalla, universitet, ijodiy muhit va fuqarolik institutlari o'rtasida amaliy g'oyaviy hamkorlikni rivojlantirish.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, jamiyat ijtimoiy taraqqiyotining hozirgi bosqichida g'oyaviy-mafkuraviy jarayonlarning rivojlanish tendensiyalari milliy taraqqiyotning ma'naviy, huquqiy, kommunikativ va institutsional asoslari bilan uzviy bog'liqdir. Maqolada o'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatdiki, zamonaviy mafkuraviy jarayonlar bir yoqlama targ'ibot yoki shiorlar tizimi emas, balki jamiyatning o'zini anglash, kelajakni tasavvur qilish, qadriyatlarni qayta tartiblash va fuqarolarni islohotlar mazmuniga faol jalb etish mexanizmidir. Hozirgi bosqichda ushbu jarayonlarning asosiy tendensiyalari sifatida qadriyatlar muloqotiga o'tish, inson qadri va huquqiy ongning markazlashuvi, milliy identiklikning ochiq fuqarolik mazmunida yangilanishi, raqamli axborot maydonining ta'siri, yoshlar omilining kuchayishi, mafkuraviy immunitetning yaratuvchan mazmun kasb etishi va institutlararo hamkorlikning zarurligi ajratib ko'rsatildi. Ushbu tendensiyalar O'zbekistonning konstitutsiyaviy islohotlari, Taraqqiyot strategiyasi va "O'zbekiston — 2030" strategiyasida belgilangan maqsadlar bilan uyg'unlashganda, mafkuraviy jarayonlar jamiyatda ijtimoiy barqarorlik, milliy birdamlik va ma'naviy xavfsizlikni mustahkamlovchi kuchga aylanadi. Shu bilan birga, zamonaviy mafkuraviy siyosat muvaffaqiyati ko'proq taqiq va tashqi nazoratga emas, balki ta'lim sifati, tanqidiy tafakkur, ochiq muloqot, raqamli savodxonlik, adolatli ijtimoiy muhit va fuqarolarning real hayotiy tajribasida g'oyalarning tasdiqlanishiga bog'liq. Ilmiy-amaliy jihatdan maqola shuni asoslaydiki, g'oyaviy-mafkuraviy jarayonlarni rivojlantirish uchun uchta ustuvor yo'nalish zarur: birinchidan, milliy g'oyani zamonaviy falsafiy, huquqiy va kommunikativ mezonlar asosida boyitish; ikkinchidan, yoshlar ongida ma'naviy immunitetni bilim, mustaqil fikr va media savodxonlik orqali shakllantirish; uchinchidan, davlat, ta'lim, mahalla, fuqarolik jamiyati va raqamli media o'rtasida ma'no ishlab chiqarishning hamkorlikka asoslangan tizimini yaratish. Ana shunday yondashuv g'oyaviy-mafkuraviy jarayonlarni ijtimoiy taraqqiyotning passiv kuzatuvchisi emas, balki uning ongli, yaratuvchan va barqarorlashtiruvchi omiliga aylantiradi. Kelgusida mazkur mavzu bo'yicha empirik tadqiqotlarni kengaytirish, xususan, yoshlarning raqamli axborot iste'moli, mafkuraviy immunitet darajasi, milliy identiklikni qabul qilish shakllari va fuqarolik faolligi o'rtasidagi bog'liqlikni sotsiologik so'rovlar hamda kontent-tahlil asosida o'rganish muhimdir. Bunday ilmiy izlanishlar nazariy xulosalarni amaliy ko'rsatkichlar bilan boyitadi va ma'naviy-ma'rifiy siyosatni yanada manzilli, dalillarga asoslangan hamda samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Yangi tahrir. 2023-yil 30-aprel referendumida qabul qilingan. Rasmiy manba: <https://constitution.uz/>

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida. Rasmiy manba: <https://president.uz/>
3. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi. O‘zbekiston Respublikasi Hukumat portali. Rasmiy manba: <https://gov.uz/>
4. Mannheim K. Ideology and Utopia: An Introduction to the Sociology of Knowledge. London: Routledge, 1998.
5. Gramsci A. Selections from the Prison Notebooks. New York: International Publishers, 1971.
6. Althusser L. Ideology and Ideological State Apparatuses. In: Lenin and Philosophy and Other Essays. New York: Monthly Review Press, 1971.
7. Habermas J. The Structural Transformation of the Public Sphere. Cambridge: MIT Press, 1989.
8. Castells M. The Rise of the Network Society. 2nd ed. Oxford: Wiley-Blackwell, 2010.
9. Van Dijk T. A. Ideology: A Multidisciplinary Approach. London: SAGE Publications, 1998.
10. Freedman M. Ideology: A Very Short Introduction. Oxford: Oxford University Press, 2003.
11. Eagleton T. Ideology: An Introduction. London: Verso, 1991.
12. Anderson B. Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. London: Verso, 2006.